

Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık: Spor Yöneticisi Adayları Üzerine Bir Araştırma

Ünsal ALTINIŞIK^{1†}, Ekrem Levent İLHAN², Serkan KURTIPEK³

¹Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

²Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Araştırma Makalesi / Research Article

Gönderi Tarihi (Received): 23/07/2021

Kabul Tarihi (Accepted): 06/12/2021

Online Yayın Tarihi (Published): 31/12/2021

Öz

Engelli bireyler de toplumun diğer tüm üyeleri gibi beden eğitimi ve spor aktivitelerinin olumlu çıktılarından etkilenebilmektedir. Engelli bireylerin spora katılımının öneminin her geçen gün arttığı günümüz dünyasında farklı meslek gruplarındaki bireylerin farkındalığı önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda spor yöneticisi adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıklarının belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma betimsel bir nitelik taşımakta olup tarama modeline göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; Spor Yöneticiliği Bölümü'nde öğrenim gören ve bu bölümden mezun olduktan sonra herhangi bir mesleğe dahil olmayan 93'ü (%45,1) kadın ve 113'ü (%54,9) erkek olan toplam 206 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ile İlhan ve Esentürk (2015) tarafından geliştirilen "Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik farkındalık Ölçeği" kullanılmıştır. Veri toplama aşamasından sonra elde edilen bulgular bilgisayar ortamına aktarılmış, verilerin çözümünde ve yorumlanmasında betimsel istatistikler, t-testi ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Analizlere göre; spor yöneticisi adaylarının farkındalık düzeylerinin yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyleri cinsiyet, formasyon alma durumu, özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alma ve aile veya yakın çevrede engelli birey olma durumu gibi değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterirken, yaşa göre herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel Yetersizlik, Farkındalık, Spor Yöneticisi Adayları.

Awareness of the Effects of Sport in Individuals with Intellectual Disabled: A Research on Sport Manager Candidates

Abstract

Disabled individuals are also affected by the positive outcomes of physical education and sports activities like all other members of the society. In today's world where the importance of the participation of disabled individuals in sports is increasing day by day, the awareness of individuals in different occupational groups has become important. In this context, this research, which aims to determine the awareness of sports manager candidates about the effects of sports on mentally disabled individuals, has a descriptive nature and was carried out according to the scanning model. The study group of the research; It consists of a total of 206 people, 93 (45.1%) of whom are women and 113 (54.9%) of whom are men, who study in the Department of Sports Management and are not even involved in any profession after graduating from this department. As a data collection tool in research, the "Personal Information Form" created by the researchers and the "Awareness Scale for the Effects of Sports in Mentally Disabled Individuals" developed by İlhan and Esentürk (2015) were used. As a result of the data collection process, the obtained data were transferred to computer, descriptive statistics, t test and Pearson correlation test were used in the analysis and interpretation of the data. According to the analysis, it has been determined that the awareness level of sports manager candidates is high. In addition, while the participants' awareness of the effects of sports on mentally disabled individuals differ significantly in terms of variables such as gender, training status, special education or physical education and sports-related lessons for the disabled and being a disabled individual in the family or immediate environment, there is no relationship by age has not been determined.

Keywords: Intellectual Disability, Awareness, Sports Manager Candidates.

† Sorumlu Yazar: Ünsal Altınışik, E-posta: unsalaltinisik@gmail.com

GİRİŞ

Bireysel ve gelişimsel özellikler ile eğitim yeterlilikleri itibarıyla yaşlılarından belli bir oranda farklılık gösteren kişiler; gerek bedensel gerekse zihinsel yeteneklerin çeşitli ölçülerde kaybedilmesine bağlı olarak toplumsal yaşama adapte olma ve günlük ihtiyaçları karşılamada özel eğitime bağlı kalabilmektedir. Dolayısıyla bu bireyler gösterdikleri farklılıklar nispetinde eğitsel ya da tıbbi yönden birtakım sınıflandırmalar ile tanımlanmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri de zihinsel yetersizliktir.

Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR) zihinsel engeli; bireyin fonksiyonlarında meydana gelen ve önemli derecede yaşanan gerilik olarak tanımlamaktadır (AAMR'den aktaran İlhan, 2007). Bu doğrultuda zihinsel yetersizlik gerek doğumdan öncesi ve sırasında gerekse doğum sonrasındaki gelişim sürecinde, çeşitli sebeplere bağlı olarak zeka gelişiminde oluşan sürekli gerileme, yavaşlama ve duraklamayı ifade eden yetersizlik durumu olarak tanımlanmaktadır (Baysal, 1986). Zihinsel yetersizliği olan birey ise sosyal, kavramsal ve pratiklik becerilerinde birtakım eksiklikler veya sınırlılıklar gösteren, bahsedilen bu özellikleri 18 yaş öncesi gelişim evresinde ortaya çıkan ve özel eğitimle destek eğitimi faaliyetlerine ihtiyacı olan kişidir (Yılmaz, Şentürk ve Demir, 2015).

Zihinsel olarak yetersiz bireyler, fiziksel veya zihinsel faaliyetler bağlamında toplum açısından beklenen seviyede performans sergileyemedikleri için, yaşadıkları çevreye adapte olmada güçlük çekmektedir (İlhan, 2008a). Bu doğrultuda bu bireylerin büyük bir bölümü düzenli olarak sportif faaliyetlere katılamamaktadır (Jaarsma, Dijkstra, Geertzen ve Dekker, 2014). Fakat sporun normal gelişim gösteren kişiler üzerinde yarattığı pozitif çıktılarının tümünün veya daha da ilerisinin engelliler üzerinde de görülmesi olasıdır (Tekkurşun-Demir, İlhan, Esentürk ve Kan, 2018). Her sportif faaliyet engelliler için en başta toplumsal bir deneyimi ifade etmektedir. Her birey üzerinde farklı etkiler yaratan spor, gelişim boyutlarını da katkı sağlamaktadır. Spor etkinlikleri, zihinsel engelli bireylerde öne çıkan olumsuz durumların üstesinden gelebilecek dinamikleri kendi içinde barındıran ve bu konumu itibarıyla rehabilite aracı olarak kullanılacak etkili bir mekanizmadır (İlhan ve Esentürk, 2015). Bunun yanında Eichsteadt ve Lavay sporun yetersizliği olan bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal bağlamda gelişmelerine katkıda bulunmasının yanı sıra toplumdaki diğer bireyler ile entegrasyonlarını kolaylaştırma açısından da oldukça önem arz ettiğini belirtmiştir (Eichsteadt ve Lavay, 1995).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler toplum içinde en sık karşılaşılan grup olmasına rağmen, toplum tarafından yeterince tanınmamaktadırlar (İlhan, 2008b). Bu kişilerin toplum içinde sorunsuz bir şekilde hayatlarına devam edebilmeleri, toplumun onları anlama seviyesiyle doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla toplumdaki insanların zihinsel yetersizliği olan bireylerin ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçları karşılayabilmeleri için gerekli olan çözüm yollarına yönelik farkındalıkları engellilerin hayata aktif olarak katılabilmeleri için oldukça önemli görülmektedir.

Farkındalık geçmişte olanlar ya da gelecekte olması planlanan duygu ve düşüncelerden bağımsız olarak dikkatin şimdiki ana yönlendirilmesi ve anın kabul edilip onaylanması şeklinde tanımlanabilir (Bishop vd., 2004). Bu araştırmada kullanılan "zihinsel engelli

bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık” ifadesi ise gelişimsel özellikler bakımından normal nitelendirilen kişilerin bakış açılarına göre spor olgusunun zihinsel yetersizliği olan kişiler üzerinde sosyal, fiziksel, psikolojik ve zihinsel bağlamda gelişim seviyelerine muhtemel etkilerinin, kaliteli ve sağlıklı bir hayat ekseninde sunabileceği katkıları değerlendirmek, yani sporun temel çıktılarının zihinsel olarak yetersizliği olan kişiler üzerinde oluşturabileceği etkilere yönelik bilişsel bir düzeyi ifade etmektedir (İlhan ve Esentürk, 2015).

Spor yöneticileri ve gelecekte bu mesleği icra edebilme yetkinliğine sahip olacak olan aday yöneticiler, spor eğitim politikalarının uygulanışı ve sporun kitlelere ulaşması aşamasında karar verici konumda olacakları için bu bireylerin zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik farkındalıkları ve ilgi düzeylerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda sporun yaygınlaştırılması noktasında etkili bireyler olarak nitelendirdiğimiz spor yöneticilerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerin spora yönelmesindeki farkındalıkları, gelecekte ülkemizdeki spor faaliyetlerinde engellerin de yer almasını kolaylaştırarak sporun zenginleşmesine ışık tutacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinliklere katılımlarına yönelik farkındalık ile ilgili araştırmalar yer almaktadır (Çar, Yarayan, İlhan ve Güzel, 2019; İlhan, 2009; İlhan ve Esentürk, 2015; Kabak, 2019; Kemeç, Tekkurşun-Demir ve Koç, 2018; Kırımoğlu, Esentürk, İlhan, Yılmaz ve Kaynak, 2016; Kırımoğlu, Yılmaz, Soyer, Beyleroğlu ve İlhan, 2016; Polatcanlı, 2016). Yapılan bu araştırmaların öğretmen adayları, doktor adayları ve fizyoterapist adayları örnekleminde ele alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda mesleki sınıflandırma itibarıyla mezun olduktan sonra spor yönetimi alanında üst düzey birimlerde görev alabilecek olan spor yöneticisi adaylarının farkındalık düzeylerinin betimlenmesi bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı; spor yöneticisi adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinliklere katılımına yönelik farkındalık seviyelerini belirleyerek bazı değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, formasyon alma durumu, aile ya da yakın çevrede engelli birey olma durumu ve özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve spor ile ilgili ders alma durumu) incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Spor yöneticisi adayları örnekleminde zihinsel yetersizliğe sahip bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık seviyelerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma betimsel nitelik taşımakta olup tarama modeli kapsamında gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, önceden veya hali hazırda var olan bir durumu olduğu biçimiyle tasvir etmeyi amaç edinen araştırma modellerinden biridir. Bu modelde araştırmaya dahil edilen nesne, birey veya olay olduğu şekliyle ifade edilmeye amaçlanır. Onları etkileme ya da değiştirme gayretinde bulunulmaz. Üzerinde durulan nokta, öğrenilmek istenen durumu uygun bir şekilde gözleyip ifade edebilmektir (Karasar, 2013).

Çalışma Grubu

Bu araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılında covid-19 küresel salgın döneminde yürütülmüştür. Okulların uzaktan eğitimle devam ettiği ve çeşitli kısıtlamaların olduğu bu dönemde ilk olarak kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen spor yöneticisi adaylarına online form oluşturularak yönlendirilmiştir. Araştırmacı ilgili yöntemde, yakınında olan ve ulaşılması daha kolay olan bir durumu seçmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014). Sonrasında ise bu kişilerin de kendi çevrelerine yönlendirdiği ‘Kartopu Örnekleme Yöntemi’ zaruri olarak tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme modelinin temelinde, araştırma yapılırken sürekli yeni katılımcılara ulaşılması mantığı bulunmaktadır. Bu yöntemde tanınan ve ulaşılabilen ilk katılımcılarla araştırmaya başlanılmakta ve onların yardımıyla diğer katılımcılara ulaşmak hedeflenmektedir (Punch, 1998). Bu doğrultuda Spor Yöneticiliği Bölümü’nde lisans eğitimi alan ve ilgili bölümden mezun olduktan sonra herhangi bir mesleğe dahil olmayan toplam 206 kişiye ulaşılmıştır.

Tablo 1. Spor yöneticisi adaylarının tanımlayıcı istatistik bilgilerin dağılımı

Değişken	Düzyey	N	%
Cinsiyet	Kadın	93	45.1
	Erkek	113	54.9
Formasyon Alma Durumu	Evet	66	32.0
	Hayır	140	68.0
Aile ya da Yakın Çevrede Engelli Birey Olma Durumu	Evet	127	61.7
	Hayır	79	38.3
Özel Eğitim ya da Engellilerde Beden Eğitimi ve Sporla İlgili Ders Alma Durumu	Evet	57	27.7
	Hayır	149	72.3
	Toplam	206	100.0

Veri Toplama Aracı

Online Form: Araştırmacılar tarafından oluşturulan bu form; cinsiyet, yaş, formasyon alma durumu, aile veya yakın çevrede engelli birey olma durumu ve özel eğitim veya engellilerde beden eğitimi ve spor ile ilgili ders alma durumu gibi bağımsız değişkenleri içermektedir.

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık (ZEBSEYFÖ): Spor yöneticisi adayları örnekleminde hayata geçirilen bu araştırmada katılımcılardan veri toplamak için, İlhan ve Esentürk (2015) tarafından geliştirilen “Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği” (ZEBSEYFÖ) kullanılmıştır. ZEBSEYFÖ, açıklayıcı faktör analizi sonucunda 32 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Yanıtlayanların her maddeye verebileceği değer aralığı 1 ile 5 olarak belirlenmiştir. 5’li Likert tipindeki veri toplama aracında maddeler, Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4) ve Kesinlikle Katılıyorum (5 puan) olarak belirlenmiştir.

Olumsuz anlama sahip ifadeler ters derecelendirilmiştir. 32 maddelik tek boyuttan oluşan ölçekten elde edilebilecek en düşük ve yüksek değerler sırası ile 32 ve 160 puandır. 32-74 puan aralığı farkındalık seviyesi düşük, 75 – 117 puan aralığı farkındalık seviyesi orta ve 118-160 puan aralığı ise farkındalık seviyesi yüksek olarak belirlenmiştir.

Araştırma Etiği

Etik kurul onayı için Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'na başvuruda bulunulmuş ve çalışma için gerekli etik kurul onayı (Sayı No: E-77082166-604.01.02-44714) alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler için uygulanan istatistiksel analizler, SPSS 25.0 istatistik paket programı vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında (-2) ile (+2) arasında olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir (George ve Mallery, 2010). Verilerin değerlendirilme aşamasında istatistiki yöntem olarak; betimsel istatistikler, t testi ve Pearson Korelasyon testlerinden faydalanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde; spor yöneticisi adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği'nden (ZEBSEYFÖ) elde ettikleri puanlar doğrultusunda uygulanan analizlere yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin betimsel istatistikleri

Değişken	Madde Sayısı	n	Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min.	Max.
ZEBSEYFÖ (Toplam Puan)	32	206	4.08	0.89	-1.586	1.424	1.13	4.88

Tablo 2'deki bulgulara göre, spor yöneticisi adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği'nden almış oldukları ortalama puanların 4.08 ± 0.89 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan (ZEBSEYFÖ)'den elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde verilerin normal dağılım koşulunu sağladığı görülmektedir (Tablo 2). Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik testler tercih edilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin puanlarının cinsiyete dayalı farklılaşması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort	Ss	Sd	t	p
ZEBSEYFÖ	Kadın	93	4.54	0.30	204	7.550	0.000*
	Erkek	113	3.70	1.07			

* $p < 0.05$

Tablo 3'te katılımcıların ZEBSEYFÖ'den aldıkları puanlar açısından cinsiyete göre bir ilişki olup olmadığı bağımsız t-testi ile incelenmiştir. Analize göre, kadın katılımcılar (Ort.=4.54, Ss=0.30) erkek katılımcılara oranla (Ort.=3.70, Ss=1.07). ZEBSEYFÖ'den alınan puanların istatistiksel olarak kadın katılımcıların lehine farklılaştığı görülmektedir ($t_{204} = 7.550$, $p < 0.000$).

Tablo 4. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin puanlarının yaşa dayalı farklılaşması

	Yaş		
	n	r	p
ZEBSEYFÖ	206	,091	0.194

$p > 0.05$

Tablo 4'te spor yöneticisi adaylarının ZEBSEYFÖ'den aldıkları puanlar açısından yaş ile arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik Pearson Korelasyon testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda ZEBSEYFÖ'den elde edilen puanların yaş değişkeni açısından anlamlı bir ilişki göstermediği tespit edilmiştir ($r = ,091$, $p > 0.05$).

Tablo 5. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin puanlarının formasyon alma durumuna göre farklılaşması

Değişken	Formasyon Alma	n	Ort	Ss	Sd	t	p
ZEBSEYFÖ	Evet	66	4.62	0.23	204	6.533	0.000*
	Hayır	140	3.82	0.97			

$*p < 0.05$

Tablo 5'te katılımcıların ZEBSEYFÖ'den aldıkları puanların formasyon alma durumu açısından anlamlı olarak ilişkili olup olmadığı bağımsız t-testi sonucu incelenmiştir. Bulgular neticesinde formasyon alan katılımcıların (Ort.=4.62, Ss=0.23) formasyon almayan katılımcılara oranla (Ort.=3.82, Ss =0.97) ZEBSEYFÖ'den elde ettikleri ortalama puanların formasyon alan katılımcılar lehine farklılaştığı görülmüştür ($t_{204} = 6.533$, $p < 0.000$).

Tablo 6. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin puanlarının aile ya da yakın çevrede engelli birey olma durumuna dayalı farklılaşması

Değişken	Aile/Çevrede Engelli Birey	n	Ort	Ss	Sd	t	p
ZEBSEYFÖ	Evet	127	4.31	0.69	204	4.990	0.000*
	Hayır	79	3.70	1.05			

$*p < 0.05$

Tablo 6'da katılımcıların ZEBSEYFÖ'den aldıkları puanların aile veya yakın çevrede engelli birey olma durumu göre farklılaşması bağımsız t-testi sonucu incelenmiştir. Analizlere göre aile veya yakın çevrede engelli birey olan katılımcıların (Ort.=4.31, Ss=0.69) olmayan katılımcılara oranla (Ort.=3.70, Ss =1.05) ZEBSEYFÖ'den elde ettikleri puanlar açısından

istatistiksel olarak ailesinde ya da yakınında engelli birey olanların lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($t_{204} = 4.990$, $p < 0.000$).

Tablo 7. Katılımcıların ZEBSEYFÖ'ye ilişkin puanlarının özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alma durumuna dayalı farklılaşması

Değişken	Ders Alma Durumu	n	Ort	Ss	Sd	t	p
ZEBSEYFÖ	Evet	57	4.05	0.60	204	4.386	0.000*
	Hayır	149	3.91	0.94			

* $p < 0.05$

Tablo 7'de spor yöneticisi adaylarının ZEBSEYFÖ'den aldıkları puanların özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alma durumu göre farklılaşması bağımsız t-testi sonucu incelenmiştir. Yapılan analizler neticesinde özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alanların (Ort.=4.05, Ss=0.60) almayan katılımcılara oranla (Ort.=3.91, Ss =0.94) ZEBSEYFÖ'den elde ettikleri puanlara göre istatistiksel olarak özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alanların lehine anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir ($t_{204} = 4.386$, $p < 0.000$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor yöneticisi adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin hangi seviyede olduğunun ve “cinsiyet, yaş, formasyon alma durumu, ailede/yakın çevrede engelli birey olma durumu ve özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alma durumu” gibi bağımsız değişkenlerine göre farkındalıklarının betimlenmesinin amaçlandığı bu araştırmaya 206 spor yöneticisi adayı dahil edilmiştir. Bu doğrultuda, araştırma grubundan elde edilen bulgular bu bölümde yorumlanmış, tartışılmış ve alanyazındaki araştırmalarla desteklenmiştir.

Spor yöneticisi adaylarının araştırmada kullanılan ölçek genelinden almış oldukları puan ortalamasının 4.08 ± 0.89 olduğu tespit edilmiştir. Ölçek geneli için puan aralığının 1 ve 5 arasında ve aynı zamanda ortalama değer 3 olduğu bilindiğinden ölçek genelinden alınan puanların ortalama değer üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıklarının yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Ulusal literatüre bakıldığında Kırimoğlu, Yılmaz, Soyer, Beyleroğlu ve İlhan'ın (2016) beden eğitimi öğretmeni adayları üzerinde yürüttüğü araştırmada ve Kırimoğlu, Esentürk, İlhan, Yılmaz ve Kaynak'ın (2016) farklı eğitim kademelerinde görev yapan farklı branşlardaki öğretmenler ve beden eğitimi öğretmeni adayları örneklemine yaptığı araştırmada katılımcıların farkındalık düzeylerinin yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Kabak'ın (2019) da öğretmenler üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında örneklem grubunun zihinsel engelli bireylerinin spora katılımına yönelik farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu bulgular mevcut araştırma sonucumuz ile örtüşmektedir.

Katılımcıların ZEBSEYFÖ'den elde edikleri puanlar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde kadın spor yöneticisi adayları lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Başka bir deyişle kadınların farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha yüksek farkındalığa sahip oldukları araştırmalar yer almaktadır (Akyıldız, 2017; Dursun, Güler ve Mutlu-Bozkurt, 2019; Goldenberg, Matheson ve Mantler, 2006; Gökçe, Güneş ve Çelik-Seyitoğlu, 2016; Kırımoğlu vd., 2016; Yıldırım-Sarı, Bektaş ve Altınparmak, 2010). Bu sonuç T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının (ÖZİDA) Özürlülük Eğitimi "Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor" araştırmasında, kadınların erkeklere göre daha pozitif bir farkındalık sergiliyor olmasını; onların diğer kişilerin duygu ve düşüncelerine daha anlayışlı olmalarıyla, bunun yanında bireylere karşı daha sahiplenici, ilgili ve koruma içgüdüsünü ön planda tutmalarıyla, aynı zamanda anneliğin veya anne olma duygusunun vermiş olduğu geleneksel bakım kişisi olmalarıyla ve toplumun yapısı gereği kadınlara yüklenen bir takım sosyal rollerle ifade etmektedir (ÖZİDA, 2009).

Yaş değişkeni açısından ZEBSEYFÖ incelendiğinde spor yöneticisi adaylarının ölçek genelinden almış oldukları puanların anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yapılan bu araştırmada yaşın zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik farkındalık üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumun araştırmaya dahil edilen katılımcıların farkındalık düzeylerinin yaş bağlamında birbirine benzer olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Alanyazına bakıldığında Kardaş, Kardaş ve Sadık'ın (2017) yaptıkları araştırmada, Yılmaz, Kırımoğlu, Aslanboğa ve Aslanboğa'nın (2019) bakanlıkta çalışan personeller örneğinde yaptıkları araştırmada yaşa göre anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Ayrıca Öztürk ve Akabay'ın (2014) ve Yaralı'nın (2014) yaptıkları araştırmalarda da yaş değişkeni açısından herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Elde edilen sonuçlar araştırmamızı destekler niteliktedir.

Formasyon alma durumu değişkenine bakıldığında ZEBSEYFÖ incelendiğinde spor yöneticisi adaylarının farkındalık düzeylerinin anlamlı olarak formasyon alan katılımcıların lehine farklılaştığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle formasyon alan katılımcıların zihinsel yetersizliği olan bireylerinin spora katılımlarına yönelik farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. YÖK tarafından 2010 senesinde onaylanan bir hükümlerle "Pedagojik Formasyon Sertifika Programı" (PFSP) uygulaması hayata geçirilmiş bu program ile öğrenciyken veya mezun olduktan sonra geçerli şartları tamamlayan öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi alması sağlanmıştır. Pedagojik formasyon almanın en önemli çıktısı öğretmenlik mesleğini icra edebilme yetkinliğine sahip olmaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde de pedagojik formasyon alan katılımcıların eğitim ve gelişim psikolojini yönelik konuları öğrenmesi, özel öğretim yöntemleri hakkında fikir sahibi olması ve öğretmenlik mesleğinde uygulamaya dayalı kazanımları elde etmesi bağlamında engelli bireylere yönelik farkındalıklarının da olumlu yönde değiştiği araştırmamız sonucunda görülmektedir.

Katılımcıların ZEBSEYFÖ'den elde edikleri puanlar özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders veya eğitim alma değişkenine göre anlamlı olarak ders veya eğitim alan katılımcıların lehine istatistiksel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Diğer ifadeyle bu konu ile ilgili ders veya eğitim alan katılımcıların almayanlara oranla farkındalık

düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bireyin çevresine uyumunu ve gelişmesini sağlamayı hedefleyen eğitimin toplumda yaşayan her birey açısından bir hak olduğu günümüzde SBF ve BESYO'lara girişlerde engelli bireylere yönelik ayrı kontenjanların yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla spor yöneticisi adayları okul içinde engelli bireylerle birlikte veya ayrı olarak özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders veya eğitim alabilmektedir. Bu etkileşim sonucunda da katılımcıların engellilere yönelik temel bir felsefe kazanması ve gönüllü olarak yapılan tüm faaliyetlerde ve projelerde yer alması muhtemeldir. Başka bir deyişle, engellilerle ilgili ders veya eğitim almanın, katılımcıların farkındalık düzeyleri üzerinde doğrudan olumlu etki yarattığı görülmektedir. Ulusal literatüre bakıldığında Gürel'in (2006) beden eğitimi öğretmen adayları örnekleminde yaptığı araştırmasında engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin katılımcıların engelli bireylere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Kırimoğlu vd. 'nin (2016) beden eğitimi ve spor, özel eğitim, ilköğretim ve rehabilitasyon merkezi öğretmenleri örnekleminde yaptıkları araştırmada engelliler ile ilgili eğitim alma durumuna evet yanıtını verenlerin sıra ortalaması puanlarının hayır diyenlere oranla anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar araştırmamızı destekler niteliktedir.

Aile veya yakın çevrede engelli birey olma durumu değişkeni açısından katılımcıların ZEBSEYFÖ'den elde edikleri puanların anlamlı olarak aile ya da yakın çevresinde engelli olanların lehine farklılaştığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle aile/yakın çevrede engelli birey olanların farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Engelli bir çocuğa sahip olmanın aileler ya da yakın çevredeki kişiler üzerinde çok önemli etkileri olduğu açıktır. Bu doğrultuda birey önünde örnek gördüğünden dolayı ve yaşanmışlıklarından hareketle engelli birey hakkında ister istemez fikir sahibi olmaktadır. Bu etkileşim sonucunda da katılımcıların bilişsel ve duyuşsal anlamda empati kurabilmesine bağlı olarak bu bireyleri daha çok önemsemesi ve onların sportif etkinliklere katılımı hakkında farkındalıklarının daha yüksek olması sonucu da beklenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal literatüre bakıldığında benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Yılmaz, Soyer, Beyleroğlu, İlhan ve Kırimoğlu'nun (2015) araştırmasında engelli bireylerde spor aktivitelerine tanık olmanın farkındalık üzerinde olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir. Ayrıca Gençtürk ve Korkut'un (2020) ve Çolak ve Çetin'in (2014) araştırmalarında ailesinde ya da yakınında engelli birey olmasının engellilere yönelik tutum üzerinde olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgular araştırmamız ile örtüşmektedir.

Sonuç olarak araştırmaya dahil edilen spor yöneticisi adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aday yöneticilerinin farkındalık düzeyleri; cinsiyet, formasyon alma durumu, aile ya da yakın çevrede engelli birey olma durumu ve özel eğitim ya da engellilerde beden eğitimi ve sporla ilgili ders alma durumuna göre anlamlı farklılıklar gösterirken, yaşa göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Sporun engelli bireyler üzerindeki etkisi yapılan çalışmalar sonucunda kanıtlamıştır. Spor, zihinsel engelli bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlayan, sosyalleşmelerine katkıda bulunan, kaliteli bir yaşam geçirmelerine yardımcı olan ve toplum içine kaynaşmalarını destekleyen bir misyon üstlenmektedir. Bunun yanında beden eğitimi ve spor etkinlikleri engelli kişilerin gerek engelleri sebebiyle içinde buldukları ruh hali ve gerekse toplumun kendilerine karşı olan

tavırlarının doğal sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi duygularını kontrol etmelerini de sağlamaktadır. Sporun zihinsel engelliler üzerinde yaratacağı bu olumlu etkilerin, toplumdaki her bir birey tarafından oluşturulacak farkındalık ile mümkün olacağı düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlara dayalı olarak; Ülkemizde Spor Bilimleri Fakültesi ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu bünyesindeki Spor Yöneticiliği Bölümü'nün ders müfredatı incelendiğinde birçok üniversitede zorunlu ders bağlamında engellilere yönelik herhangi bir dersin olmadığı ancak seçmeli olarak birtakım derslerin yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla ders müfredatına engellilerde beden eğitimi ve spor ilgili bir dersin zorunlu ders niteliğinde eklenerek spor yöneticisi adaylarının farkındalık düzeylerinin daha da yükseleceği öngörülmektedir. Bu derslerin sadece teoride kalmayıp uygulama temelli bir staj eğitimi ile desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca ülke genelinde ilgili bölümlerde engellilere yönelik bilgilendirmeler (seminer, panel vb.) yapılması ve daha geniş kapsamlı örneklem grubu ile ilgili konu üzerine farklı bir araştırma yapılması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması: Çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Araştırma Dizaynı-Ünsal ALTINIŞIK, Ekrem Levent İLHAN; İstatistik analiz-Ünsal ALTINIŞIK; Makalenin hazırlanması-Ünsal ALTINIŞIK, Ekrem Levent İLHAN; Verilerin Toplanması-Serkan KURTİPEK tarafından gerçekleştirilmiştir.

Etik Kurul İzni ile ilgili Bilgiler

Kurul Adı: Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 26.01.2021

Sayı/Karar No: E-77082166-604.01.02-44714

KAYNAKLAR

- Akyıldız, S. (2017). Öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(39), 141-175. Doi: doi.org/10.21560/spcd.vi.338158
- Baysal, N. (1986). *Zeka özürülü çocukların dil gelişimleri ve eğitimleri. Özürülü çocuklar ve eğitimleri*, (Ed: Ş. Bilir). Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., Segal, Z. V., Abbey, S., Speca, M., Velting, D. & Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical psychology: Science and Practice*, 11(3), 230-241.
- Çar, B., Yarayan, Y. E., İlhan, E. L. ve Güzel, N. A. (2019). Zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: fizyoterapist adaylarına yönelik bir araştırma. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(3), 267-273.
- Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 191-211.
- Dursun, M., Güler, B. ve Mutlu-Bozkurt, T. (2019). Öğretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklere katılımına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(3), 202-209.
- Eichsteadt, C. B. & Lavay, B. W. (1995). *Physical activity for individuals with mental retardation*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Gençtürk, Z. ve Korkut, G. (2020). Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 105-126.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *Spss for windows step by step: A simple guide and reference, 18.0 update*, (11th ed.) Boston: Pearson.
- Goldenberg, I., Matheson, K. & Mantler, J. (2006). The assessment of emotional intelligence: a comparison of performance-based and self-report methodologies. *Journal of Personality Assessment*, 86(1), 33-45. Doi: 10.1207/s15327752jpa8601_05
- Gökçe, A., Güneş, G. ve Çelik-Seyitoğlu, D. (2016). İnönü Üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutum ve davranışları. *Medicine Science*, 5(2), 351-362.
- Gürel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 31, 67-73
- İlhan, E. L. (2007). *Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve spor aktivitelerinin ruhsal uyum düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İlhan, E. L. (2008a). Zihinsel engelli çocuklar için beden eğitimi ve sporun genel gelişim süreçleri açısından önemi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 33(350), 2-17.
- İlhan, E. L. (2008b). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 315-324.
- İlhan, E. L. (2009). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının özel eğitimleri sürecinde beden eğitimi ve spor etkinliklerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 38-48.
- İlhan, E. L. ve Esentürk, O. K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.
- Jaarsma, A., Dijkstra, P. U., Geertzen, J. H. B. & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(6), 871-881. Doi: 10.1111/sms.12218
- Kabak, S. (2019). *Farklı branşlardaki öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik farkındalık ve tutum düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kardaş, N. T., Kardaş, S. B. ve Sadık, R. (2017). Zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif etkinliklerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43.

- Kemeç, D. G., Tekkurşun-Demir, G. ve Koç, S. (2018). Doktor adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıkları. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 153-168. Doi: 10.31680/gaunjs.448576
- Kırmoğlu, H., Esentürk, O., İlhan, E. L., Yılmaz, A. ve Kaynak, K. (2016). İlköğretim, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi öğretmenleri ile beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerin fiziksel egzersize katılımlarının etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 231-244.
- Kırmoğlu, H., Yılmaz, A., Soyer, F., Beyleroğlu, M. ve İlhan, E. L. (2016). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: Beden eğitimi öğretmen adayları üzerine bir araştırma. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 80-88.
- Öztürk, H. ve Abakay, U. (2014). Research of attitudes of the students studying in schools of physical education and sport toward disabled kids. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(3), 66-68. Doi: 10.15314/TJSE.201439683
- Polatcanlı, F. (2016). *Milli Eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenler ile üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Punch, K. (1998). *Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches*. London: Sage Publishing.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), (2009). *Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor?* Ankara.
- Tekkurşun-Demir, G., İlhan, L. E., Esentürk, O. ve Kan, A. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyonu ölçeği (ESKMÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre*, 16(1), 95-106. Doi: 10.1501/Sporm_0000000347
- Yaralı, D. (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Education Faculty*, 17(2), 431-455.
- Yıldırım-Sarı, H., Bektaş, M. ve Altıparmak, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27, 80-83.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2014). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Basım). Ankara: Seçkin Yayınlar.
- Yılmaz, A., Kırmoğlu, H., Aslanboğa, T. ve Aslanboğa, R. (2019). Gençlik ve spor il müdürlüğü çalışanlarının zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum düzeyinin incelenmesi (Bingöl il örneği). *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 360-372. Doi: 10.31680/gaunjs.574732
- Yılmaz, A., Soyer, F., Beyleroğlu, M., İlhan, E. L. ve Kırmoğlu, H. (2015, Mayıs). Beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının zihinsel yetersizliğe sahip bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *1. Uluslararası Spor Eğitim ve Sağlık Bilimleri Kongresi* (ss. 1-3). Sakarya.
- Yılmaz A., Şentürk U. ve Demir E. (2015). Zihinsel engellilerde fiziksel aktiviteye yönelik uygulamaların içerik analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 312-327.

